

POSTPOSIZIOAK EGLUn: EGITURA MOTAK ETA GRAMATIKA-KATEGORIAK ⁽¹⁾

*Juan Carlos Odriozola,
Euskal Herriko Unibertsitatea.
Zientzia Fakultatea.*

0. SARRERA

Euskaltzaindiak (1985) postposizio hitza erabili du euskal egitura jakin batzuen berri eman nahi izan duenean. Lan honetan, horrelako egiturek azterketa sakonagoa behar dutela eta haien inguruko terminologia ere zehazteko beharrean gaudela erakusteko saio bat egingo dugu.

Lehenik, postposizio delako berba hori, gramatika-kategoria baten berri emateko erabili beharko litzatekeela aldarrikatuko dugu, beti ere kategorien, sintagmen, egitura-harremanen eta funtzioen arteko aldeaz Zabala & Odriozolaren (1994) eta bereziki Zabalaren (1999) lanetan esan denaren ildotik.

Bigarrenik, munduko hizkuntzetan barrena ageri diren sintaxi-gertaera ugari era bakar batera azalduko ditugu, batzuetako preposizioak eta besteetako postposizioak baliokide direla onartuz. Postposizioei dagokienez, joskera-harremanak adierazten dituzten kideak direla irakurri izan dugu (Azkarate 1990, Euskaltzaindia 1991), baina hemen, Odriozolaren (1999) lanaren ildotik, agerian jarriko dugu irizpide gehiagoren beharra.

Hirugarrenik, postposizioa delako gramatika-kategoriaren barruan, bi postposizio mota bereiziko ditugu, Artiagoitiari (1990, 1992) eta Eguzkitzari (1993, 1997) jarraiki. Alde batetik, postposizio atzizkiak izango ditugu (1): beren osagarri izango diren hitzei eskuinaldetik eransten zaizkien postposizioak hain zuzen.

---

(1) Lan hau, PB/96-0457-C03-03, UPV 033.310-HA 081/97 eta UPV 033.310-HB 194/98 ikerkuntza-egitasmoen bidez lorturiko dirulaguntzei esker egin da neurri batean. Bestalde, eskerrak ematerakoan, Igone Zabalak merezi du aipurik bereziena: bera da Zabala eta Odriozola (1994) eta Zabala (1999) lanen egile (nagusi)a, eta lan horiek dira, alde batean behintzat, kontu hauetan sartzeko grina piztu zidatenak; horretaz gain, hizkuntzalari honek parte zuzena hartu du hau bukaerara eramateko egin behar izan ditudan hausnarketetan, nonbait egilekide ere izan dudalarik. Halaber, Miren Azkarate eta Xabier Artiagoitiaren iruzkin ezin baliagarriagoak eskertzeko beharrean nago. Ez dago esan beharrik behin betiko idatzi honetan egon daitezkeen oker guztiak neuri dagozkidala.

- (1) a) ohean
- b) etxetik
- c) lanagatik

Postposizio atzizki hauek bada, euskal deklinabidearen atzizkien artean aditzarekiko komuntadurarik ez duten guztiak dira nonbait. Horietatik abiatu-rik eratzten diren egiturak, gainera, postposizio-sintagma bakunak dira, eta izen hori emango diegu aurrerantzean. Horrelako sintagmetako bigarren osagaia, hau da, atzizkia (-n inesiboa adibidez), egituraren burua da, eta lehenengo osagaia (*ohe* esate baterako) buruaren osagarria dela onartuko dugu. Beste alde batetik, postposizio beregainak izango ditugu (2): beren osagarriaren atzetik erantsi gabe doazen postposizioak, zehazkiago.

- (2) a) gogorik gabe
- b) zelaitik zehar
- c) likido erara
- d) Europaz landara
- e) Hauteskunde atzetik (ala aurretiaz sarri agertu ohi den alorta) (OEH) ⁽²⁾

Azken hauek, bi osagaiko postposizio-sintagma ditugu, eta izen hori emango diegu aurrerantzean; bestalde, ikusiko dugunez, sintagma hauek eraztea da postposizio beregainen sintaxi-ezaugarri nagusietako bat. Horrela, sintagma hauetakoko bigarren osagaia (*gabe* kasu) egituraren burua izango da, eta lehenengo osagaia (*gogorik* kasu) buruaren osagarria dela onartuko dugu. Bi osagaiko postposizio-sintagma hauek aztertu ditu Euskaltzaindiak (1985) postposizio izenaren pean, aipu arin batean deklinabideko atzizkiak ere postposiziozat har daitezkeela esan halaber badu ere. Edonola EGLU-I horretan nolabaiteko fonetika-irizpidea ere eman zaigu, egitura hauek zein diren finkatu ahal izateko: hitz-andana bakar batez ahoskatzen dira.

Laugarrenik, beraz, zehaztu egingo dugu, lan honen helburua: bi osagaiko postposizio-sintagma aztertuko ditugu, beti ere postposizio atzizkiek eratzten dituzten postposizio-sintagma bakunekiko baliokidetza gogoan izango dugularik. Izan ere, azpimarratu beharrekoa da bai postposizio-sintagma bakunek bai bi osagaiko postposizio-sintagmek ere postposizio kategoriako buru bat izango dutela: postposizio atzizki bat lehenengo taldekoek eta postposizio beregaina bigarren taldekoek. Horrela, hizkuntzalaritza-korronteetan zehar onar-

---

(2) Hona hemen lan honetan zehar erabiliko ditugun bibliografia-laburdurei dagozkien lanak:
 AZ: AZKARATE, M. (1990).
 3000: Bostak bat (1996).
 EHE: Elhuyar (1993).
 EGLU-I: Euskaltzaindia (1991).
 OEH: Euskaltzaindia. Orotariko Euskal Hiztegia.
 SHE: Sarasola (1996).
 ZA: Zabala (1993).

tua den ideia bati eta zehazki Bosqueri (1989) jarraituz, kategoria jakin bateko buru batek kategoria bera duen edota ezaugarri berak dituen sintagma bat osatu behar duela onartuko dugu. Honek, euskal hiztegi-gintzan kontuan hartzeko moduko kategoria berri batzuk esleitzera bultzatuko gaitu zenbaitetan.

Bosgarrenik, bi osagaiko postposizio-sintagmen sintaxi-zeregina, oro har aditza laguntzea izango da, eta hortaz, adizlagun esan ohi zaion funtzioa betetzen dute edo bestela izenki-predikatuak eratzen dituzte (Zabala 1993). Hemen ere, Zabalaren (1999) lanean bezala, adizlagun delakoa funtzio bat izanik hiztegi-sarrera baten berri emateko oso hitz egokia ez dela gogoratuko dugu. Azkenik, inesibo atzizkia duten guztietan bezala, *-ko* leku-genitiboa ere, eskuragarri dago bi osagaiko postposizio-sintagmetan, eta horrelako kasuetan izenlagun betekizuna dute egiturek. *-Rako*, *-tiko* eta abarreko aukerak ere goan izan behar dira hemen.

Seigarrenik, bi osagaiko postposizio-sintagma hauei begira Euskaltzaindiak (1985) eman duen morfositaxi-irizpide bat izan behar dugu gogoan: bigarren osagaiak lehenengo osagaiari deklinabideko atzizki jakin bat ezartzen dio. Zehazkiago, bai bi osagaiko postposizio-sintagmen buru beregainen kasuan, bai postposizio-sintagma bakunen buru den atzizkiarenean ere, izen-sintagma, determinatzaile-sintagma edo (beste) postposizio-sintagma bakun batek joka dezake osagarri modura. Aukera horien arabera antolatuko dugu lan hau, bost ataletan. Horrela ba, bi postposizio moten arteko baliokidetzatza gogoan izanik baina gure jakinmina beti bi osagaiko postposizio-sintagmetan kokatuz ekingo diogu gure zereginari.

Lehenengo sailean, postposizio beregainaren osagarri modura izen-sintagma duten postposizio-sintagmak aztertuko ditugu (3a): *bezala* eta antzeko postposizioek, *irakasle* bezalako izen-sintagmak hartzen dituzte osagarri modura. Ikus bedi prolatiboa bezalako postposizio atzizkiek eratzen dituzten postposizio-sintagma bakunek ere badutela osagarriaren gunean izen-sintagma bat hartzeko aukera (3b) ⁽³⁾.

- (3) a) [[irakasle]_{IS} [bezala]_P]_{PS}
 b) [[lagun]_{IS} [tzat]_P]_{PS}

(3) Hona hemen lanean erabilitako sintaxi-laburdurak.

I, iz: izen kategoria. IS: izen-sintagma. P-izena: postposizio-izena.

P, postp: postposizio kategoria. P beregaina: postposizio beregaina. P atzizkia: postposizio atzizkia. P konplexua: postposizio konplexua.

PS: postposizio-sintagma. PS bakuna: postposizio-sintagma bakuna. Bi osagaiko PS: bi osagaiko postposizio-sintagma.

D: determinatzaile kategoria. DS: determinatzaile-sintagma.

adb: adberbioa.

adond: aditzondoia.

junt: juntagailua.

partik: partikula.

adlag: adizlaguna.

Bigarren sailean, burua beti postposizio beregain bat delarik, lehenengo osagai modura beste postposizio-sintagma bakun bat duten postposizio-sintagma ikusiko ditugu (4a): *zehir* bezalako postposizioen osagarriak, *basoan* bezalako postposizio-sintagma bakunak dira. Ezaguna dugu, bestalde, euskal deklinabidearen atzizkietako bat daramaten postposizio-sintagma bakunek, bere aldetik, *-ko* postposizioaren osagarri modura joka dezaketela (4b).

- (4) a) [[basoan]_{PS} [zehir]_P]_{PS}
 b) [[eguzkitik]_{PS} [ko]_P]_{PS}

Hirugarren sailean, izen-sintagma dugu osagarriaren gunean, baina egituraren burua bera izango da hemen aztergai nagusia (5a).

- (5) a) [[emakume]_{IS} [moduan]_P]_{PS}
 a) [[ibai]_{IS} [gora]_P]_{PS}

Izan ere, horrelako buruek bi azterbide dituzte nonbait. Alde batetik, dagoeneko aipatu ditugun postposizio atzizkiak har genitzake burutzat, hasiera batean bederen. Hau bat letorke sintagma osoaren izaerak postposizioarena izan behar duelako ideiarekin, baina gauzak horrela ulertuz gero, *-n* edo *-ra* horiek osagarri modura *modu* edo *goi* bezalakoak hartuko litzukete. Analisi hau, senaren aurka doala uste dugu, euskal hiztunak azken finean *modura* eta *gora* oso-osorik ikasten baititu, bi osagaiko postposizio-sintagma hauen kasuan behintzat. Horrela ba, 2. sail horretan, egituron burua *moduan* edo *gora* postposizio beregain baina konplexuak direla aldarrikatuko dugu.

Laugarren sailean, postposizio-sintagma bakunak azalduko zaizkigu osagarri erara. Hemen ere azaleko burua postposizio atzizki bat da (6a). Hala eta guzti, buru beregain konplexua dagoela onartuko dugu berriz.

- (6) [[[teilatlu]_{DS} [tik]_P]_{PS} [behera]_P]_{PS}

Bosgarren sailean, azkenik, antzerako postposizio beregain konplexua izango dugu buruaren lekuan, baina osagarriak zer hausnartu handiagoa eman-go digu. (7c-d)koetan, *-(r)en* genitiboko sintagma⁽⁴⁾ daramaten izen-sintagma

(4) Artiagoitiak (1990, 1992) genitiboak posposizioen antzekoak direla esan du baina jakina, horrelakoa onartzeko dauden oztopoak gaineratuz. Eguzkitzak (1993, 1997) genitiboa postposizioa izan gabe ergatibo, datibo eta absolutibo bezalako kasu-marka bat dela aldarrikatu du. Lanean zehir aipu arin batean esango dugunez, lan honen helburuetatik kanpo utziko ditugu genitibodun egitura guztiak. Hala ere, *etxearen aurrean* bezalakoak aipatuko ditugu 5. sailean. Bertan, besterik gabe genitiboduna postposizio-sintagmatzat hartu dugu, bestelako kontu batzuetara bideratu nahi baitugu gure ahalegina. Zabalak (1993) bere aldetik, bi datibo mota bereizi ditu: batek aditzarekiko komuntadura du eta postposizio atzizkia izan gabe kasuaren gauzaketa izango litzateke; bestiek, adibidez Euskaltzaindiak (1991) postposizio-sintagmatzat jo dituztenen datiboak, ez dauka aditzarekiko komuntadurarik eta postposizio atzizkitzat har liteke. Zabalaren (1999) lanean ere, *-(r)i buruz* aztertu da gure aztergai izango diren bi osagaiko postposizio-sintagmetako bat delakoan. *-(R)i* horrek sor ditzakeen zalantzak direla eta, datibodun guztiak gure helburuetatik kanpo uztea nahiago izan dugu hemengo lan honetan. Dena dela, ikus bedi 12. oharra.

arruntak ditugu. Beste alde batetik, nahiz eta *aurre* bezalakoak oso izen ohi-koak ez izan, nekez esan dezakegu (7a-b) beste gauza bat direnik.

- (7) a) epailearen aurrean
 b) etxearen aurrean
 c) etxearen ertzean
 d) etxearen egituran

(8)ko sortan bestalde, mendekotasunezko izen elkartuak ditugu.

- (8) a) etxe-ertzean, etxe-egituran
 b) etxe-ertza, etxe-egitura
 c) [[[[etxe]_I [ertz/egitura]_I]_{IS} [-a]_D]_{DS} [-n]_P]_{PS}

Aurre horrek ordea, bi ondorio ditu agerian. *Etxaurrean*, batetik (9), *etxe-ertzean* edo *etxe-egituran* bezalakoak da (Azkarate 1990), eta egon ere bada *etxaurre* izen elkartua.

- (9) a) etxe aurrean/etxaurrean
 b) etxe aurrea/etxaurrea
 c) [[[[etxe]_I [aurre]_I]_{IS} [-a]_D]_{DS} [-n]_P]_{PS}

Epaile aurrean horri (10) legokiokeen hitz elkartua dela eta, ordea, oraingoz hiztegian ez egoteaz gain, ez da hain erraza bere sorrera eskatuko lukeen adigai bat asmatzea. Ezinezkoa ez bada ere, ez dugu zertan hitz elkarturik atera (10b), eta beraz, beste egitura bat dugula onartu behar da: osagarri modura izen-sintagma soila hartzen duen postposizioa, (5a) bezalakoak hain zuzen. Hala ere, (9/10) aukera bikoitz hori duten izenei postposizio-izenei esango diegu Odriozolaren (1999) proposamena geureganatuz.

- (10) a) epaile aurrean (OEH)
 b) °epaile aurrea
 b') ??epaile aurre gogorra/luzea/zabala
 c) *[[[[epaile]_I [aurre]_I]_{IS} [-a]_D]_{DS}[-n]_P]_{PS} (dator)
 c') [[epaile]_{IS} [aurrean]_P]_{PS} dator

1. IZEN-SINTAGMA/DETERMINATZAILE-SINTAGMA ⁽⁵⁾ + POST-POSIZIO BEREGAINA

Bi osagaiko postposizio-sintagma hauen burua, eskuinaldean kokatzen den postposizio kategoriako kide beregain bat da. Bere ezker aldean kokatzen den

(5) Ez da lan hau euskal determinatzailearen gora-beherak aztertzeko eta haien inguruko teoria-hausnarketak egiteko lekua. Edozelan, hona galdera nagusia, maila deskriptibo hutsetik urrunegi joan gabe: euskararen hiru deklinabideak hiru determinatzaile motari ote dagozkio, ala mugatu singularrak eta pluralak bakarrik daramate determinatzailea, eta mugagabea izen-sintagma soilari egokituko ote litzaioko? Hasiera batean behintzat lehenengo hipotesiak adostasun handiagoa du hizkuntzetarako egin izan diren onarpenekin (ikus Artiagoitia 1998). Xabier Artiagoitiak berak,

osagarria, izen-sintagma bat dela esango dugu. Ikusi (11)koan horrelako batzuk.

(11)

						Geure proposamena	
						Bi osagaiko	Bestelakoetan
EGLU	ZA	SEH	EH	3000	postposizioa	Bestelakoetan	
						postposizioa	sintagmetan
-ø barru	postp	—	adlag	postp	adlag	postposizioa	P-izena
-ø bezala ⁽⁶⁾	postp	—	—	partik	adond	postposizioa	—
-ø gisa	postp	postp	adlag	postp	adond	postposizioa	izena ⁽⁷⁾
-ø inguru	postp	—	iz/adlag	postp	postp	postposizioa	P-izena
-ø orde	postp	—	adlag	postp	postp	postposizioa	izena ⁽⁸⁾
-ø truke	postp	—	adlag	iz	postp	postposizioa	izena

Honelakoek duten betekizuna, adizlagunarena da. Edonola, Zabalaren (1993) beraren analisia ekar dezakegu hona, popostposizio hauetarako guztietarako baliogarria izango baita, funtzioak gora-behera. (12a)koa, bi osagaiko postposizio-sintagmaren analisia da, eta (12b), osagarri modura izen-sintagma hartzen duen postposizio atzizkiak eraturiko postposizio-sintagma bakunarena. Areago, ohiko euskal gramatikan mugatzaile izena hartu ohi duen *-a* atzizkia

bestalde, elkarriketa batean hauxe iradoki digu *gabe* bezalakoei buruz: *-ø/rik/-a* aukerak daukelarik, DP bat legoke beti, lehenengo eta bigarren kasuan D huts bat izango bagenu ere. Dena dela, *indar gabe*, *emakume bezala* eta *kanpandorre gainetik* bezalakoetan dagoen sintagma gorena, ez da determinatzaile- edo izen-sintagma; postposizio-sintagma bat dugu eta sintagma horietako osagarriari begira, izen-sintagma soilaren zein determinatzaile-sintagmaren onarpenak ezer gutxi aldatuko du gure oraingo zereginetan. Ikus era berean 13. oharrean, postposizio konplexuen kontua.

Bestalde, gogoratu beharrekoa da izen soila ez dagokiola beti D huts bati: Gure oraingo eremutik kanpo, predikatuen esparruko *hitz egin* bezalako aditz-esapideetako lehenengo osagai hori izen-sintagma soila zela esan da (Laka 1993), morfologia hutsean oinarritu gabe, sintaxi-froga batzuetan oinarriturik. Gure lan honetako 3. saileko batzuek ere (*emakume modura* kasu), izen-sintagma soila dute osagarri modura. Azpimarratu beharrekoa da batzuetan zein besteetan izen soila jartzekoa aukera bakarria dela, *gabe* delakoaren osagarrien kasuan ez bezala.

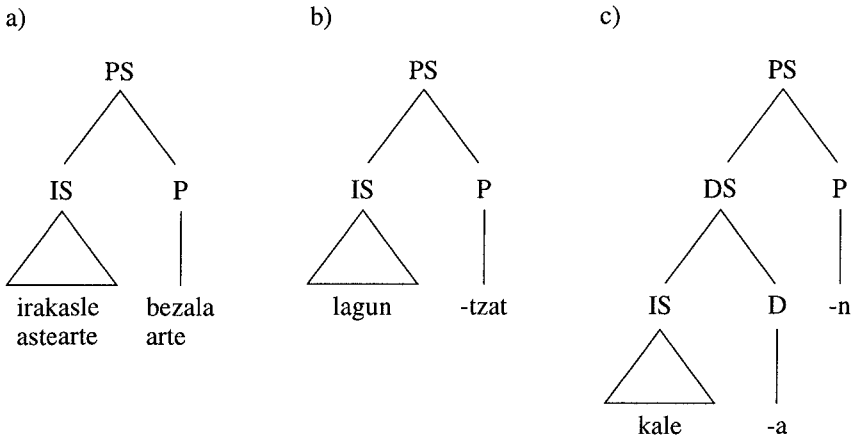
(6) Ez ditugu lan honetan partizipioa daramaten egiturak aztertuko.

(7) *Gisa* berez, izen modura ikus dezakegu hiztegietan. Gainera, *gisara* eta *gisan* izango ditugu 4. sailean. *Gisa Igisara*, *gisan* bikoiztasun horren aldamenean, *modura*, *moduan* eta *erara*, *eran* baizik ez ditugu 4. sailean aurkituko: izan ere, *gisa* postposizio beregain soila dugu. *Modu* eta *era*, jakina, ez dira postposizioak.

(8) *Orde* delakoak, egitura anitzetan hartzen du esku, postposizio beregain edo postposizio konplexu modura: *ardo orde* (2. sail honetan), *-(r)en orde* (2. sail honetan hau ere, baina ikus 4. oharrean genitiboaren inguruko hausnarketa), *-ø ordez* (ikus 3. sailean, eta 5. saileko *aurre* bezalakoan *-ø aurrean* aukera ere) eta *-(r)en ordez* (ikus 4. oharra eta 5. saila). *Truke* egoera berean dago, hiztegiek postposizio kategoria onartu ez badiote ere.

determinatzaile kategoriakotzat har dezakegu (Artiagoitia 1998) eta izen-sintagma determinatzailearen osagarria dela onarturik, esan daiteke postposizio atzizkiek determinatzaile-sintagma ere hartzen dituztela osagarri modura (12c).

(12)

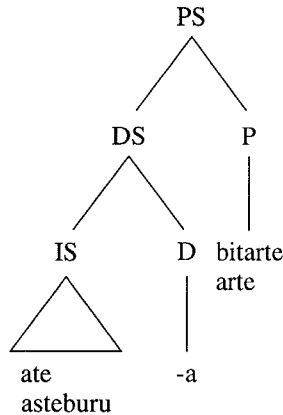
Sail honi bukaera emateko, esan beharrekoa da zenbaitetan izen-sintagma soila ez ezik, determinatzaile-sintagma ere azaltzen dela bi osagaiko postposizio-sintagmen lehenengo osagai gisan (13-14): (12c)ko postposizio bakunetan bezala bezaz. Ikus dena dela *gabe Ibarik* postposizioek izenki-predikatuak ere era ditzaketela, Zabalak (1993) aditzera eman duen bezala.

(13)

	EGLU	ZA	SEH	EH	3000	Geure proposamena Bi osagaiko postposizio- sintagmetan	
						Bestelakoetan	
-a arte	postp	—	postp	postp ⁽⁹⁾	postp	postposizioa	P-izena
-(r)ik/-a/-ø barik	postp	—	—	postp	junt	postposizioa	—
-(r)ik/-a/-ø gabe	postp	postp	—	postp	junt	postposizioa	—
-a bitarte	postp	—	postp	postp	iz	postposizioa	izena

(9) *Arte, barru, bitarte, kanpo* eta *inguru*, oro har, izen modura azaltzen dira hiztegiatan eta hala jaso ditugu hemen ere. Ikus edonola 5. saileko *artean, barrura, bitartean, kanpotik, inguruan...*, han postposizio-izentzat hartuko baititugu *arte* bezalako kide soilak.

(14)

(11) eta (13)ko guztiok gure lanean aztergai diren sintagmen ezaugarriak betetzen dituzte: lehenengo osagai modura izen-sintagma edo postposizio-sintagma, bigarren osagai modura atzizkirik gabeko kide bat, eta funtzioa, adizlaguna. Ikus daitekeenez, guztiak ez dira hiztegieta postposizio modura azaldu, baina bi osagaiko postposizio-sintagmen buruek postposizio izan behar dutela kontuan harturik, (11) eta (13)ko guztiak postposizio kategoriakoak dira aldarrikatu nahi dugu. Beraz, honelakoak jaso beharko lirateke hiztegieta: a) *Gabe* edo *zegar*, postposizioa. b) *Truke* bezalakoak, batetik izena eta bestetik postposizioa. c) *Arte* batetik postposizioa, eta bestetik, geroago ikusiko dugun morfosintaxi-banaketa dela bide, postposizio-izena.

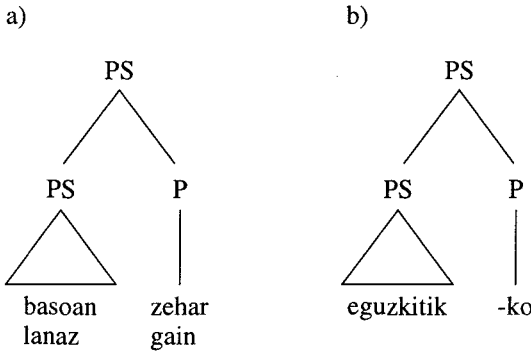
Laburtuz bada, postposizio kategoriaz egotzi diegu inolako atzizkirik gabe eta osagarri modura izen-sintagma edo determinatzaile-sintagma harturik bi osagaiko postposizio-sintagmen buru modura jokatzeko duten zenbait kideri. Hauetako batzuk horrelaxe azaldu dira hiztegieta, baina beste batzuei, izena bezalako kategoriaz ohikoetako bat besterik ez diete egotzi hiztegi berberetara.

2. POSTPOSIZIO-SINTAGMA BAKUNA + POSTPOSIZIO BERE-GAINA

Bi osagaiko postposizio-sintagma hauen burua, eskuinaldean kokatzen den postposizio beregain bat da. Oraingo egitura honetan, ordea, postposizio-sintagma bakun bat dugu osagarri modura: ikus (15a). *-Ko* postposizio atzizkiak ere (15b) postposizio-sintagma bakunak hartzen ditu osagarri modura, baina ez halabarrez adizlagun funtzioa betetzeko, izenlagun zeregina har baitezake bere bizkar.

(15)

Hona hemen honelako buruen inguruan suma daitezkeen zenbait zehaztasun:

a) Lehenengo azpiatal batean, buruek ez dute postposizio izaeraren inguruko zalantzarik sortzen (16).

(16)

	EGLU	ZA	SEH	EH	3000	Geure proposamena Bi osagaiko postposizio- Bestelakoetan sintagmetan
-tik at	postp	—	—	adlag	adond	postposizioa —
-tik/-n barrena ⁽¹⁰⁾	—	—	—	postp	postp	postposizioa —
-z bestalde	postp	—	—	postp	postp	postposizioa lokailua
-n gaindi	postp	—	adlag	adb	lok	postposizioa izena
-tik landa ⁽¹¹⁾	postp	—	iz	iz/postp	postp	postposizioa izena
-tik/-n zehar	postp	—	postp	—	postp	postposizioa izena

(10) Euskaltzaindiak (1991) *-n barren* aipatu du. Pentsatzekoa da adibideetan azaldu duen *barrena* horretan *-ra* adlatiboa ikusi izan duela, izen nagusien deklinabidearen antzera. Ikuspegi sinkroniko batetik ez bide dago gauzak horrela ulertzeko ziorik, eta Elhuyarren hiztegian bertan ere postposizio modura azaltzen da *barrena*. Dena dela ikus bedi guk geuk ere *gainera* bezalako batzuk postposizio konplexutzat hartuko ditugula lan honetan zehar. Kontu hau guztia, azken finean postposizio-izentzat hartuko ditugunen denboran zeharreko kategoria-aldaketaren adierazle-tzat har genitzake. *Barrena* hori gaurko ikuspegitik atzer daitezkeen neurrian, lan honetako 4. sailera eramán behar genuke.

(11) *Landara* /*landatik* /*landara* eta *zeharreko* 4. sailean ikusiko dugu postposizio konplexu modura.

b) Talde berezi batean sartu nahi izan ditugu hurrengo hauek:

(17)

	EGLU	ZA	SEH	EH	3000	Geure proposamena	
						Bi osagaiko postposizio-sintagmetan	Bestelakoetan
- ra arte	postp	—	postp	postp	postp	postposizioa	P-izena
-ra bitarte	postp	—	adlag	postp	postp	postposizioa	P-izena
-z gain	postp	—	iz	iz	adond	postposizioa	P-izena
-tik/-z kanpo	postp	—	iz	iz	postp	postposizioa	P-izena

Hauek guztiok gure lanean aztergai diren sintagmaren ezaugarriak betetzen dituzte: lehenengo osagai modura postposizio bakuna, bigarren osagai modura atzizkirik gabeko kide bat, eta funtzioa, adizlaguna. Horrela izanik ere, buru hauek ez dira beti azaldu postposizio modura hiztegiatan. Buruen eta sintagmen arteko adostasun horri eutsirik, (17)ko guztiak postposizio kategoriakoak direla aldarrikatu nahi dugu hemen ere, eta beraz, honelakoak jaso beharko liriateke hiztegiatan: a) *At* postposizioa. b) *Gain* batetik postposizioa, eta bestetik, badakigunez, postposizio-izena.

Sail hau laburtuz bada, postposizio kategoria egotzi diegu postposizio-sintagma bakuna hartu eta bi osagaiko postposizio-sintagmak atzizkirik gabe eratzeko gai diren zenbait kideri. Haietako batzuk, postposizio gisan azaltzen dira gramatiketan eta hiztegiatan behintzat postposizio-sintagmak eraten dituztela esan ohi da. Bestelako batzuek, oro har izen kategoria besterik ez dute jaso.

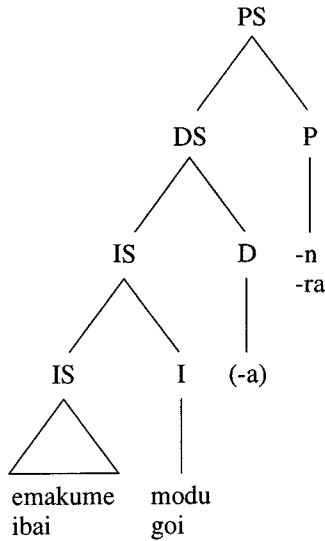
Bukatzeko, esan behar da 5. sailean ikusiko duguna gora-behera, lan honetatik kanpo utziko ditugula Euskaltzaindiak (1985) postposizio-sintagmatzat jo arren lehenengo osagai modura genitiboa edo datiboa daramaten guztiak ⁽¹²⁾.

(12) Gure lanaren helburua mugatzeko morfologia-irizpide hori, zer esanik ez, erabat garbia eta eroso da, baina tartean badaude askoz ere korapilatsuagoak diren sintaxi-kontuak. 4. oharrean genitiboaz eta datiboaz esan dugunaz gain, EGLU-I horren egileek sen ona izan dute postposizio-sintagmatzat jo dituzten batzuk, aditz jakin batzuekiko harreman estua dutelarik, lokuziotzat har daitezkeela esan dutenean. Berez, horrelako postposizio-sintagmek (*-(r)en jabe (egin)* kasu), adizlagun zereginari eutsi beharrean, lehen mailako izenki-predikatua eraten dituzte. Zabalaren (1999) lanean ederki ikus daiteke predikatuetako buruen gramatika-kategoria finkatzea ez dela edonolako beharra, eta lan honen helburu xumeetatik kanpo utziko dugu. Areago, Euskaltzaindiak aipatu dituen lokuzio direlako horien arteko batzuek (*-(r)i begira* delakoak adibidez) ez dute beti izenki-predikaturik eraten. Gainera, lehen mailako izenki-predikatu horietaz gain, bigarren mailakoak ere, hau da aditzari ezinbesteko gertatzen ez zaizkionak (*-(r)en esku utzi* esate baterako), kontuan hartu beharko liriateke ustezko postposizio-sintagma hauek aztertzerakoan. Bukatzeko, lehenengo zein bigarren mailako izenki-predikatu batzuen kasuan, munduko hizkuntzetan zehar berantolaketa modura izendatu den elkartzeko prozesu berezi bat gertatzen da (postposizio-sintagmaren bigarren kidea den) izenaren eta aditzaren artean: hori izan liteke adibidez *bila ibili* edo *-(r)en bazter* utzi direlakoan kasuan. Honek areago zailtzen du sintagmaren azterketa eta bereziki sin-

3. IZEN-SINTAGMA + IZENA + POSTPOSIZIO ATZIZKIA

Bi osagaiko postposizio-sintagma hauen burua, eskuinaldean kokatzen den postposizio bat dela onartuko dugu. Oraingo egitura hauen osagarria, izen-sintagma bat da. Burua ez da hala ere, hain erraza aztertzen. Hasiera batean behintzat, (18) bezalako zoezer izan genezake ikusmiran.

(18)

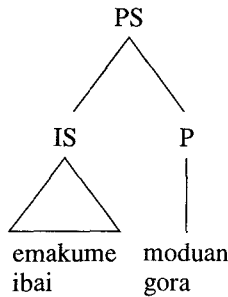

tagma-buruaren kategoria finkatzea, beti ere predikatuen buruak kategoria askotakoak izan daitezkeela kontuan hartzen badugu behinik behin. Bukatzeko *alde /aurka egin* bezalako aditz-esapideen kontua ere, aztertzekoa da esparru honetan, *-(r)en alde /aurka* bezalako aldamenen. Izan ere, denak ditugu Euskaltzaindiak (1992) deskribaturiko aditz-esapideetakoen artean, Odriozolak (1999) azaldu dituen *aurre egin*, *gibel egin* edo *inguru egin* eta are *hitz egin* edo *min hartu* bezalakoekin batera. Edonola, hona hemen lan honetatik kanpo utzi ditugun artean 2. sailean sar litezkeenak:

- (i) a) *-(r)en aurka*, bizkar, esku, esker, mende, menpe
- b) *-(r)en/-ø orde*, truke (ikus 1. saila)
- b) *-(r)en/-ø alde*, inguru
- (ii) a) *-(r)i/-ra beha*
- b) *-(r)i begira*, so
- c) *-(r)en/-ø bila*, eske
- d) *-(r)en zain*, jabe, zale

Beraz, berezi samarra izango litzatekeen analisi honen arabera, postposizio atzizki bat izango genuke bi osagaiko postposizio-sintagma hauen buru. Atzizki horrek bere aldetik, izen-sintagma edo determinatzaile-sintagma bat ⁽¹³⁾ hartuko luke osagarri modura. Ez da hau ordea hitzun-senak adieraziko ligukeena: berez, horrelako egituretan *moduan* edo *gora* ikasi dugu oso-osorik, eta horren arabera, (19) aldarrikatuko dugu. Beraz, burua izen batek eta postposizio atzizki batek osatzen bide dute hiztegitik bertatik. Edonola, bi osagaiko postposizio-sintagmetatik kanpo, postposizio atzizkiek ere hartzen dute izen-sintagma bat osagarri modura —ikusi 1.saileko (12b)—.

(19)

Bi osagaiko sintagmetara itzulirik, 3. sail honetatik aurrera, ez dugu hiztegiek jasotakoaren berri zehatzik emango, bereziki korapilatsua den kasuistika baitugu eskutartean. Hona hemen, dena dela, sail honetako kasu batzuk, hiztegieta dauden-daudenean jasotzen direnak edota jaso beharko liratekeenak.

(20) -ø artean, behera, bidez, erara, eran, gisan, gisara, gora, legez, modura, moduan, ordez

Hauen artean, *gora* edo *behera* bezalakoak adberbio modura jaso dira hiztegieta. Euskaltzaindiaren (1985) terminologia kontuan harturik, egokia izango litzateke hitz hori, baina Zabalaren (1999) lanari jarraiki, adizlaguna delako

(13) 5. oharren ildotik, (18a) eta (21)eko analisisietan, postposizio atzizkiek osagarri modura determinatzaile-sintagma hartzen dutela onartu dugu. Morfologia-ikuspegi huts batetik, dena dela, horrelakoen artean baditugu mugatu singularrari egokituko litzazkiekeen artean, *behera*, *erara*, *gisan*, *modura* bezalakoak, baina baita mugagabeari zor zaizkion *bidez*, *legez*, *ordez* bezalakoak ere.

berba atera egin beharko genuke kategoriak adierazten dituzten hitzen multzotik, eta beraz, bi hitz izango genituzke aukeran, kategoria bakar bati esleitzeko. Gure lan honetan ez dugu adberbio eta aditzondo direlako hitzen arteko hautaketa egingo eta aurrerantzean, adberbio/aditzondo zehaztasun bikoitza erabiliko dugu hemen. Horrela, 4. eta 5. sailetan emango ditugun arrazoi batzuenatik eta sail hau laburtzeko, guk geuk honelakoak jasoko genituzke hiztegietan: a) *Behe* postposizio-izena batetik, bestetik $-\emptyset$ *behera* postposizio-sintagma ematen duen *behera* postposizio beregain konplexua, eta azkenik *behera* adberbio edo aditzondoa. b) *Modu* izena batetik, eta bestetik *modura* postposizio beregain konplexua, $-\emptyset$ *modura* postposizio-sintagma ematen duena.

Laburtuz bada, postposizio kategoria egotzi diegu bi osagaiko postposizio-sintagmetan osagarri modura izen-sintagma hartzen duten eta postposizio atzizkiak eta postposizio-izenez eraturik dauden hitz konplexu batzuei. Hitz hauek, bi osagaiko postposizio-sintagmen osagarri modura azaltzen dira, baina ez dute oro har postposizio kategoria jaso hiztegietan.

4. POSTPOSIZIO-SINTAGMA BAKUNA + IZENA + POSTPOSIZIO ATZIZKIA

Bi osagaiko postposizio-sintagma hauen burua, eskuinaldean kokatzen den postposizio bat izango da beti ere ⁽¹⁴⁾. Oraingo egitura honetan, postposizio-sintagma bakuna dugu osagarri. Buruak, bere aldetik, izaera konplexua du, 3. sailean bezala (21a) baztertu eta (25b) analisisa geureganatuko dugularik.

(14) Hemen ere, genitiboaren daramaten kideen talde mardul bat utziko dugu aztertzeke:

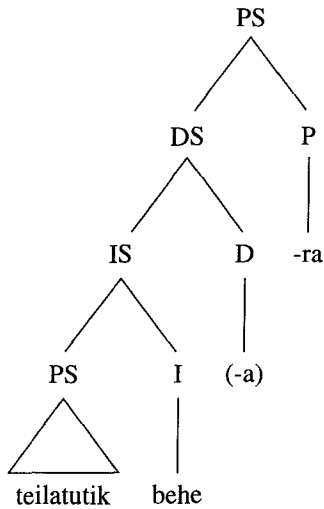
- (i) a) *-(r)en aurkara, arabera, arauaz, buruan, lepora/lepotik*
- b) *-(r)en modura, moduan* (baina ikus 3. saileko $-\emptyset$ *modura, moduan*)
- c) *-(r)en erara, eran* (baina ikus 3. saileko $-\emptyset$ *eran, erara*)
- d) *-(r)en gisara, gisan* (baina ikus 2. saileko $-\emptyset$ *gisa* eta 3. saileko $-\emptyset$ *gisara, gisara*)
- e) *-(r)en orde* (baina ikus 1. saileko $-\emptyset$ *orde* eta 3. saileko $-\emptyset$ *ordez*)
- f) *-(r)en partez*
- g) *-(r)en trukean* (baina ikus 1. saileko $-\emptyset$ *truke*)
- h) *-(r)en bidez* (baina ikus 3. saileko $-\emptyset$ *bidez*)

$-\emptyset$ *-(r)en* txandakaketa ohikoa da postposizioen esparruan. Leku- edo denbora-zehaztasuna daramaten *aurre* bezalakoek ere, 5. sailean ikusiko dugunez, badituzte oro har bi aukera horiek. Hain zuzen ere, aukera bikoitza hori eta semantika-esparruaren berezitasuna dira izenen artean talde berezi batean sartzerako eramango gaituztenak.

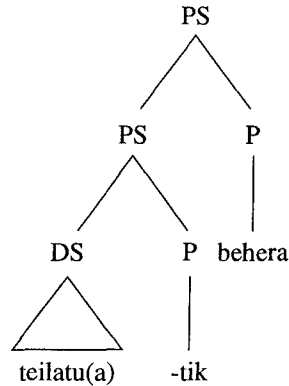
Bestalde, datiboaren daraman *-(r)i* buruz ere, alde batera utziko dugu.

(21)

a)

b)

Oro har, bestelako testuinguruetan postposizio-izentzat hartuko ditugunek jokatzan dute horrela, hiztegieta jasotzen diren buru konplexuak eta bi osagaiko postposizio-sintagmak emateko anean ⁽¹⁵⁾.

- (22) a) -tik gora
 b) -z gora
 b) -z landara
 c) -tik behera
 d) -tik kanpoan
 e) -z behera
 f) -z gainera

Bestalde, hiztegieta postposizio gisan jaso ez diren batzuk ere aipatu nahi ditugu, oraingo honetan aztertzeak aldeaz aurretik hemen edo bestelako sail batean kokatu behar denik jakintzat eman nahi ez badugu ere.

(15) Hauekin guztiekin batera, *-ko* daramatenak ere aintzat hartzekoak dira (*gorako*, *kanpoko*...). Areago, buru konplexuaren postposizio atzizkia *-ko* delarik, berarekin batera azal daitekeen bakarra ez da postposizio-izen bat, eta postposizio arruntak ere baditugu eskuragarri (*-tik landako* esate baterako). Areago, postposizio-sintagmaren osagarria izen-sintagma denean ere baditugu horrelakoak (*zehirreko*). Aintzat hartzekoa da azkenik *-z bestaldean* /*bestaldeko*, postposizio-izen batez eratu ez dagoena. Edonola, hemen gogoan izan behar da *-ko* atzizkiak izen-sintagma, determinatzaile-sintagma eta postposizio-sintagma har dezakeela osagarri modura, oro har izenlagun funtzioko egitura bat edo beste eratzeko.

- (23) a) -n/-tik/-ø beheiti
b) -n/-tik/-ø goiti

Euskaltzaindiak (1985) postposiziotzat hartu ditu, postposizio-sintagmatzat alegia, baina bestelako hiztegiek aditzondo edo adberbio kategoria sumatu dute. Euskaltzaindiak emandako fonetika-irizpidera jo dezakegu: hasiera batean bi osagaiko egitura edo egitura bi azaltzen direla pentsa baliteke ere hitz-andana bakar batez ahoskatzen dira bi osagai horiek (24).

- (24) a) Malda beheiti joan behar duzu
b) *Malda /beheiti joan behar duzu

Bistan da ordea, hiztegiek (25)ekoa hartu dutela kontuan aditzondo kategoria esleitzeko uanean: *goiti* eta *beheiti* soilik azal daitezke, beti ere adizlagunaren betekizuna dutelarik.

- (25) Behiti egin behar duzu

(25)ekoan aditzondoa edo adberbioa dugula onar dezakegu, baina (24a)koan postposizio-sintagma bakun bat ageri da osagarri gisa eta beraz bertan betiko bi osagaiko postposizio-sintagma dugula azpimarratu behar da. Izan ere, aditza ustez beregainki laguntzen duten bi kide horiek ez daukate hurrenkera aldatzeko aukerarik, eta garbi dago goragoko sintagma konplexurik osatzen ez duten bi kidek, testuinguru pragmatikoa gora-behera, askoz ere hitz-hurrenkera malguagoa dutela, edo zehazkiago esan, banandurik azal daitezkeela (26b-b').

- (26) a) *Beheiti joan behar duzu malda
b) Oinez, beheiti joan behar duzu, baina autoz, goiti joan beharko zenuke
b') Beheiti joan behar duzu oinez

Horrela ba, bi osagaiko postposizio-sintagmak osatzeko ahalmena dute hauek, eta beraz, postposizio ditugu. Hasiera batean behintzat, erraz ondoriozta daiteke adizlagun funtzioa duten bestelako kide batzuk ere egoera horretan egon litezkeela. Halaxe da hiztegiatan bertan ematen zaizkigun zehaztasunetatik uler daitekeenaren arabera: esana dugunez, gutxienez *artean*, *aurrera*, *atzera*, *behera* eta *gora* bezalako kide soilak, hau da, (22) egituretan buru izan litezkeen batzuk, adberbio edota aditzondo gisan ageri dira. Hori dela eta, hona hemen bi zehaztasun:

a) Dakigunez, *behera* bezalakoak postposizio-sintagmak dira eta adizlagun funtzioa dute. Esana dugu adberbio edo aditzondo kategoria onartzekoa dela. Honelakoek badute, dakigunez, beste esparru batean hiztegiatan jaso izateko eskubide osoa: bi osagaiko postposizio-sintagmen buru konplexu modura. Beraz, hiztegiatan hauek jaso beharko lirатеke: *behe* postposizio-izena batetik, bestetik adberbio edo aditzondo izatera heldu den postposizio-sintag-

ma, eta azkenik *behera* postposizio beregain (konplexu)a izatera heldu den postposizio-sintagma bera, 3. saileko $-\emptyset$ *behera* edo hemengo-*tik behera* bezalako postposizio-sintagmak ematen dituen.

b) *-Ti* hori zein motatako atzizkia den orain finkatzen hasiko ez garelarik, *beheiti* eta *goiti* egoera berean leudeke. Hala ere, Euskaltzaindiak (1985) *aurre* edo *zehar* bezalakoekin batera aipatu ditu *beheiti* eta *goiti*, bi osagaiko postposizio-sintagmen bigarren osagai gisan; buru modura *behera ez baina behe* aipatu duela kontuan harturik, agian *-n /-tik /- $\emptyset$ goiti* eta *beheiti* 2. saileko *-tik zehar* bezalakoekin batera jartzeko aukera suma daiteke hemen ⁽¹⁶⁾.

Edonola, eskutartean erabili ditugun eta erabiliko ditugun hiztegi-sarrera guztiak, adberbioak edo aditzondoak zein postposizio beregainak, deklinabideko atzizkirik gabe aditza laguntzeko betekizuna hiztegitik zehazturik dakarten hitzak dira, zatikatzerik ez bide duten postposizio beregain konplexuak barne.

Laburtuz bada, postposizio kategoria egotzi diegu postposizio atzizkiaz eta batez ere postposizio-izenez eraturiko hitz konplexu batzuei. Hitz hauek, bi osagaiko postposizio-sintagmetan osagarri modura postposizio-sintagma bakanak hartzen dituzte, baina ez zaie beti postposizio kategoria egotzi hiztegitan.

5. IZEN-SINTAGMA/GENITIBODUN SINTAGMA + IZENA + POSTPOSIZIO ATZIZKIA

Lan honen bukaerako sailean, kontuan hartu behar ditugu azkenik genitiboaren daramaten egitura batzuk (ikus 4. oharra).

(27) $-(r)en$ bidez, erara, eran, gisan, gisara, gora, legez, modura, moduan, ordez ⁽¹⁷⁾

(28) $-(r)en$ aitzin, alde, arte, atze, aurre, azpi, gain, barne, barren, barru, gibel, inguru, ondo, oste, pe + $-n$, $-tik$, $-ra$, $-raino$, $-rantz$

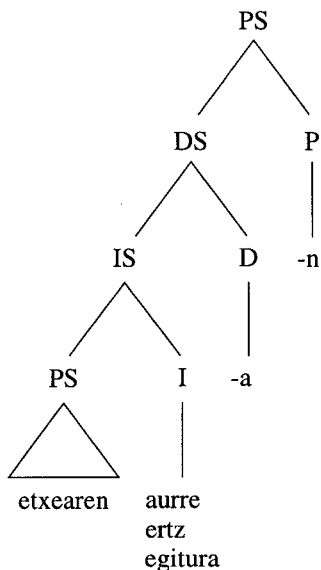
(16) Gaurko hiztegiek bezala, Lafittek (1943) *goiti*, *beheiti* eta *urruti* besterik ez zuen aipatu. Guk dakigula, azken horrek ez du bi osagaiko postposizio-sintagmarik eratzen, eta Euskaltzaindiak (1985) ere, ez du jaso. *Urruti* horrek badu gainera oro har postposizioetatik kanpo egon ohi den ezaugarri bat: izenondoa da, hiztegitan esleitu zaion adberbio edo aditzondo kategoriaz gain. Bestalde, aipatzekoa da Azkuek (1905) *-ti* ohiko *-tik* elatiboaren aldaeratzat hartu zuela eta adierak ere, *-ra* adlatiboarenak eman gabe elatiboarenak eman zituela.

(17) Ikus era berean 12. oharreko *bila* eta *eske* genitiborik gabe ere joan daitezkeela predikatuak eratzera. Era berean gogora bitez 1. sailean ikusi ditugun $-\emptyset$ *forde*, *truke*. Azken hauek behintzat, 5. sailekoak ez bezala, postposizio beregaineko buruak dauzkate. Ikus era berean 12. ohar osoa.

Edozelan, hasiera batean behintzat, izen guztien esku dagoen zerbait da aurretik *-(r)en* genitiboduna hartu eta atzetik postposizio atzizki bat eramatea, eta horrelakoetan izen-sintagmaren syntaxian ohikoa den analisiari uko egiteko aukerarik ez dago: analisi bera egingo genuke beraz, *aurrean*, *ertzean* zein *egituran* dugularik ere (29).

(29) ⁽¹⁸⁾

Badakigu (27)koan genitibo gabeko aukera ere badagoela.

(30) $\emptyset$ bidez, erara, eran, gisan, gisara, gora, legez, modura, moduan, ordez

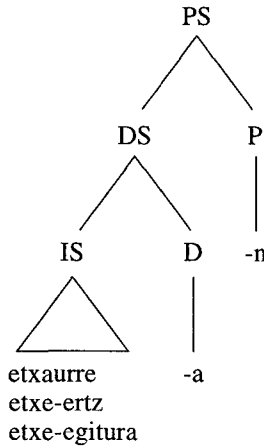
Era berean, (28)ko postposizio-izen hauek, bestelako izenek bezala mendekotasunezko izen elkartuak eratzen dituzte (31) mugakizun modura jokatuz (Azkarate 1990).

(31) $\emptyset$ aitzin, alde, arte, atze, aurre, azpi, barne, barren, barru, gain, gibel, inguru, ondo, oste, pe + -n, -tik, -ra, -rantz, -raino

Horrela, postposizio-atzizkiak izen (elkartu) bat hartuko luke osagarri modura, beti ere izenen ohiko sintaxiaren pean (32)

(18) Genitiboaren izaera dela eta, ikus berriro 4. oharra.

(32)

Hala ere, (31)ko sortatik ateratzen diren batzuk ezin azal daitezke (32)ko bidetik. Ikus bedi (33-35), bibliografian aurkituriko batzuen moldapenak direnak.

- (33) a) Buztanikarak ez du zubi atzetik alde egin ⁽¹⁹⁾
 b) ??Buztanikarak zubi atzeak maite ditu
- (34) a) Epaile aurrean
 b) ??epaile aurrea gogorra/luzea/zabala (izan) da
- (35) a) Diru atzean dabil
 b) *Diru atzea

(b) aldakietan ikus daitekeenaren arabera, zenbaitetan izen elkartuak ez daude hiztegieta eta areago, nekez asma daiteke batzuetan izen elkartuari le-gokiokeen adigai. Nabarmendu beharrekoa da beraz, (33a-34a-35a) horietan

(19) Honelakoak hitzun arrunten ahoetan nahiko ugari dira gaur egun, eta hona hemen idatziko bat ere:

- (i) a) Adiskide artean Kornuallesen (Euskaldunon Egunkaria, 1999ko abuztuak 12, argazkian aurreko egunean gertaturiko eklipseari begira dauden batzuk ikus daitezkeelarik).
 b) °Adiskide artea

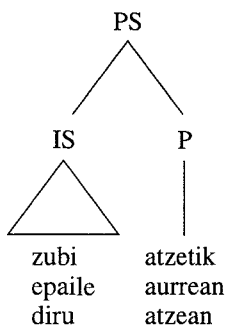
Hala ere, lan honen egileak eta lan honi buruz iruzkinak egin dituzten hizkuntzalariek, azken hauek behintzat hitzun kultuek, oso badaezpadakotzat jo ditugu sail honetako guztiak. Hori dela eta, honelako kasu guztien jatorria emango dugu hemen:

- (i) a) zubi atzetik (SEH)
 b) Juez aurrian, ta mundubaren aotan darabilrelako, gorroto deutsa (OEH)
 c) Ludi zoroan makifiatxo bat ba-yabilk diru atzian (AZ)

Begi bistakoa da beraz euskal senak nola edo hala sortu eta sortzen dituela horrelakoak.

ez dagoela izen elkaturik. Izan ere, bi osagaiko postposizio-egiturak ditugu berriro, beste batzuetan bezala lehenengo osagaia izen-sintagma soila bada ere. Hau bestalde, eztabaidaezina da (30)ekoetan ere. Badakigu era berean postposizio-izen horiek postposizio atzizkiarekin batera eraten dituzten *atzetik*, *gainean* edo *atzean* bezalako buru konplexuak direla benetan postposizio-sintagma hauen buru (36), 3. eta 4. sailekoetan ikusi dugunaren arabera.

(36)

Bestalde, hona hemen izen hauen ezaugarri bereziak laburbildurik:

a) Leku- eta denbora-zehaztasunak daramatzate eta bereziki emankorrak dira menpekotasunezko izen elkaturak emateko, mugatzaile zein mugakizun modura jokatzuz (Azkarate 1990, Odriozola 1999).

b) *Modu* edo *truke* bezalakoetan antzera jokatzeko dute bi osagaiko postposizio-sintagmen burua postposizio atzizki batekin batera osatzerakoan, baina beren taldea askoz ere oparagoa da, eta hamabost bat kide ditugu hemen, izen modura behintzat.

c) *Modura* bezalakoak baino askoz ere emankorragoak dira postposizio konplexu modura jokatzuz bi osagaiko postposizio-sintagmak emateko unean. Izan ere, *modura* bezalakoetan *-ra*, *-z* eta *-n* baizik ez dugu eskuragarri, eta hemengo hauen artean, hasiera batean bederen erabat arruntak diren *-n* eta *-tik* postposizio atzizki horietaz gain, *-ra*, *-rantz* eta *-raino* ere bideragarri gerta daitezkeela dirudi. Hori dela eta, hiztegitantzen ez da hain erraza izango ihartu direnak edo besterik gabe horrela jokatzeko dutenak zehazki finkatzea, baina gauzak garbi dauden neurrian, esan dugun bezala, postposizio konplexua jaso behar da, bi osagaiko postposizio-egituraren berri ere emanaz. Gogora bitez edonola hiztegitan eta adberbio edo aditzondo modura ikusi ditugun *artean*, *atzera*, *aurrera*, *behera* eta *gora*. Bestalde, *gain* bezalakoak izen delako kategoriaren gainean aipaturiko postposizio-izena delako zehaztasuna ere ezarri

beharko litzateke nonbait, azken finean *gainean* bezalako hiztegi sarrerak sortzeko aukera dagoela adierazteko.

Horrela ba, hauek jasoko genituzke hiztegieta: a) *Aurre* postposizio-izena, izen elkartuak emateko dituen ahalmenak eta guzti. b) *Aurrean* eta abarreko postposizio beregain konplexuak, *-ø aurrera* eta abarreko postposizio-sintagmak ematen dituztenak. c) 2. sailean ikusi ditugun *gain* edo *kanpo* bezalako postposizio beregainen agerpenaren berri eman behar da, horrelakoak eskuragarri dauden kasuetan, jakina.

Sail hau laburtuz, izenen artean *aurre* bezalakoek talde berezi bat osatzen dutela aldarrikatu dugu: izen elkartuak eratzeaz gain, modu egonkor batean bi osagaiko postposizio-sintagmak eratzten dituztelarik, postposizio atzizki batekin batera postposizio beregain konplexuak ematen dituzte; gainera, horrelako egituren lehenengo osagaiak, izen-sintagmak zein postposizio-sintagma bakunak izan daitezke, izen arrunten aurrean bezala genitiboko sintagma bat ere azal daitekeelarik.

6. BI OSAGAICO POSTPOSIZIO-SINTAGMA GUZTIEN BERRIKUSTAPENA, AZKEN ZEHAZTASUN BATEN ARABERA

Lan honetan Euskaltzaindiak (1985) postposizio izenaren pean azterturiko egitura batzuk berrikusi ditugu. Lehenengo eta behin, postposizio delako gramatika-kategoria mugatzen saiatu gara. Bigarrenik, bi postposizio mota berezi ditugu: postposizio atzizkiak eta postposizio beregainak. Batzuek zein besteek, izen-sintagma, determinatzaile-sintagma edo beste postposizio-sintagma bakun bat har dezakete osagarri modura, eta aukera horien arabera antolatu dugu lana.

Hasteko, postposizioek oro har adizlagun funtzioko postposizio-sintagmak eratzten dituztela ikusi dugu; areago, postposizio beregainek bi osagaiko postposizio-sintagmak eratzten dituzte, eta haiek izan ditugu aztergai nagusi. Haien lehenengo osagaiak, sintagmaren buru den bigarren osagaiaren osagarri modura jokaten du, eta buru horren arabera, postposizio-sintagma bakunetako bat edo beste behar da gehienetan osagarri modura; lehenengo osagai gisan azaltzen den postposizio-sintagma bakun hori, postposizio atzizki batez, hau da, gramatika-kasuetatik kanpoko deklinabide-atzizki batez eta bere osagarriaz osaturik dago. Era berean, izen-sintagma soilak eta areago, determinatzaile-sintagmak ere azal daitezke bi osagaiko postposizio-sintagma hauen lehenengo osagai modura. Burua den bigarren osagaia, postposizio kategoriako hitz bat izango dela onartu dugu hizkuntzalaritza-korronteetan zehar nagusi den ideari jarraiki. Hala ere, zenbaitetan, postposizio beregainak izango ditugu, eta beste zenbaitetan, azalean behintzat, postposizio atzizkiak. Lehenengokoan artean postposizio kategoria aldarrikatu dugu beti, zenbaitetan hiztegiek oraingoz horren islarik jaso ez badute ere. Bigarren kasuan, alde batera utzi dugu atzizki

soila egituraren burua delako ideia, eta hiztun-senarekin bat eginez, atzizkia eta bere osagarriak osaturiko postposizio konplexuak daudela aldarrikatu dugu. Hala ere, postposizio atzizkiaren osagarri eran izenen artean bereizi ditugun postposizio-izenetako bat egon daitekeela nabarmendu dugu. Edonola, bi osagaiko postposizio-sintagmen buruak beti ere postposizio beregain (soil edo konplexu)ak izango direla ikusi dugu.

Amaitu baino lehen, azken berrikustapen honetaz baliatuko gara bi osagaiko postposizio-sintagma hauek orain arte ez bezalako bi taldetan antolatuko dituen zehaztasun baten berri emateko: lehenengo osagaiaren ezabaketa ezarriko dugu egitura hauetan guztietan. Izan ere, buru modura postposizio beregain bat dutenek, ez dute onartzen horrelakorik (37-38).

- (37) a) Bost egun barru joango naiz
 b) *Barru joango naiz
- (38) a) Ez du etxea hemendik kanpo erosi nahi
 b) *Ez du etxea kanpo erosi nahi

Buru modura postposizio atzizkia edota postposizio konplexua dutenek al-diz, zenbaitetan onartzen dute lehenengo osagaiaren ezabaketa (ikus 4. sailean *behera lbeheiti* direlakoez esandakoa).

- (39) a) Kanean gora joan zen
 b) Gora joan zen

Osagarri modura izen-sintagma edo determinatzaile-sintagma hartzen duten buru konplexuen artean, genitiboaren aukerarik ez dutenek, postposizio beregaindunek bezala jokatzeko dute, eta nekez onar dezakete osagarriaren ezabaketa (40). Genitiboaren aukera dutenen artean, *ordez* zenbait testuingurutan gutxienez, soilik azal daiteke (41b). Postpostposizio-izenez osaturikoek oro har eskuragarri dute bide hori (42).

- (40) a) Abeslari modura ona da
 b) *Modura ona da
- (41) a) Hizkutzalaritzaren ordez, musika hartu du lanbide
 b) Ordez emango digu betiko zerua (SEH)
- (42) a) Prozesio aurretik datoz
 b) Aurretik datoz

Honek ezinbestez garmatza bi osagaiko postposizio-sintagmetako buruen artean egin izan ditugun bi talde nagusiei zehaztasun garrantzitsu bat gaineratzera edota berrantolaketa bat egitera. Alde batetik baditugu postposizio beregainak (*zehar*) eta sinkronikoki postposizio beregain modura jokatzeko dutenak (*modura*); osagarri modura jokatzeko duen lehenengo osagaiaren ezabaketa onartzen ez duten hauek, ondo mugatuko lukete postposizio beregain baten bezko sintaxi-banaketa. Beste alde batetik baditugu postposizio atzizkia dute-

nak eta, nolabait esatearren, bere osagarriarekin postposizio beregaina erabat osatu ez dutenak (*artean, aurretik*). Azken hauek, postposizio beregainek bezala, bi osagaiko postposizio-sintagmak osatzen dituzte batzuetan, baina, postposizio beregain garbiak ez bezala, postposizio-sintagma bakun modura ere azaltzen dira. Hori dela eta, hona hemen azpimarratzeko azken kontua: postposizio-izen batzuk postposizio beregain (bakun) modura, hau da, postposizio atzizkirik gabe azaltzen dira eta horrelakoetan, espero zitekeenez, osagarriaren ezabaketa ezinezkoa da (37b). Ikusi, beraz lan osoaren ekarpena bilduko duen hau:

(43)

Adibidea	1. osagaia (egituraren osagarria)	2. osagaia (egituraren burua)	Sintagma gorena	Osaga- rriaren ezabaketa
laguntzat	IS	P atzizkia	PS bakuna	*-tzat
kalean	IS	P atzizkia	PS bakuna	*-n
indar gabe	IS	P beregaina	bi osagaiko PS	*gabe
astebete barru	IS	P beregaina	bi osagaiko PS	*barru
asteburua arte	DS	P beregaina	bi osagaiko PS	*arte
basoan zehar	PS bakuna	P beregaina	bi osagaiko PS	*zehar
diruaz gain	PS bakuna	P beregaina	bi osagaiko PS	*gain
emakume modura	IS	P konplexua: I + P atzizkia	bi osagaiko PS	*modura
aldapa gora	DS	P konplexua: P-izena + P atzizkia	bi osagaiko PS	gora
teilatutik behera	PS bakuna	P konplexua: P-izena + P atzizkia	bi osagaiko PS	behera
epaile aurrean	IS	P konplexua: P-izena + P atzizkia	bi osagaiko PS	aurrean

Lantxo honi bukaera emateko esan dezagun, azken batean sintagmak, kategoriak, funtzioak eta egitura-harremanak bereizten saiatu garela orain arte zehaztasun handirik gabe postposizio delako hitzaren pean aipatu izen den sintaxi-esparru horretan.

BIBLIOGRAFIA

- ARTIAGOITIA, X. (1990): *A unified approach to relativization in Basque*. University of Wasngton.
- ARTIAGOITIA, X. (1992): "Why Basque doesn't Relativize Everything". *Syntactic Theory and Basque*. *Syntax Supplements of the International Journal of Basque Linguistics and Philology*, XXVII.
- ARTIAGOITIA, X. (1998): "Determinatzaile Sintagmaren Hipotesia Euskal Gramatikan". *Uztaro* 27.
- AZKARATE, M. (1990): *Hitz elkartuak euskaraz*. Mundaiz. Donostia.
- AZKUE, R.M. (1905): *Diccionario vasco-español-francés*. Euskaltzaindia. Bilbo, 1984.

- BOSQUE, I. (1989): *Las categorías gramaticales*. Editorial Síntesis. Madrid, 1998.
- BOSTAK BAT (1996): *Hiztegia. Euskara-Gaztelania /Gaztelania-Euskara*. Adorez 7. Bilbo.
- EGUZKITZA, A. (1993): "Adnominals in the grammar of Basque". *Generative Studies in Basque Linguistics*.
- EGUZKITZA, A. (1997): "Kasuak eta postposizioak: deklinabidea eta postposiziobidea". *Hizpide* 40: 39-52.
- ELHUYAR (1993): *Hiztegi entziklopedikoa*. Donostia.
- ELHUYAR (1996): *Euskara-gaztelania, castellano-vasco. Hiztegia*. Donostia.
- EUSKALTZAINDIA (1985): *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak (I)*. Bilbo, 1991.
- EUSKALTZAINDIA (1992): *Hitz elkartuen osaera eta idazkera*. Bilbo.
- EUSKALTZAINDIA: *Orotariko Euskal Hiztegia*. Ediciones Mensajero. Bilbo.
- LAFITTE, R. (1943): *Grammaire basque (Navarro-Labourdin littéraire)*. Elkar. Donostia, 1979.
- LAKA, I. (1993): "Unergatives that assign Ergative". Bobaljik, J.: Philips, C. (eds). *Papers on Case & Agreement 1. MIT Working Papers in Linguistics*, 18: 149-172.
- ODRIOZOLA, J.C. (1999): *Postposizio-izenak* (eskuizkribua).
- SARASOLA, I. (1996): *Euskal Hiztegia*. Kutxa fundazioa. Donostia.
- ZABALA, I. (1993): *Predikazioaren teoriak gramatika sortzailean. (Euskararen kasua)*. Doktorego-tesia. Euskal Herriko Unibertsitatea.
- ZABALA, I & J.C. ODRIOZOLA (1994): "Adjektiboen eta adberbioen arteko muga zehatzik eza". *Anuario del Seminario de Filología Vasca Julio de Urquijo* 28 (2): 525-541.
- ZABALA, I. (1999): *Gramatika-kategoriak eta EGLU* (eskuizkribua).